

משרד החינוך לשכת המדען הראשי מדיניות הקבצות במבט מחקרי

סיכום עיקרי פרק 5 מתוך:
הרכבי, א' ומנדל - לוי, נ' (עורכים). (תשע"ד).
חינוך לכול – ולכל אחד במערכת החינוך בישראל,
ירושלים: האקדמיה הלאומית הישראלית למדעים.

כותבות הפרק:
ד"ר יפעת בן דוד קוליקנט, האוניברסיטה העברית בירושלים
ד"ר רוני קרסנטי, מכון ויצמן למדע
סיכום [והערות בסוגריים]:
ד"ר איתי אשר, ממונה ניסויים ומחקרים חינוכיים

גישה עקרונית של הוועדה ביחס לשונות בין תלמידים

- "מניעת סבל ככל האפשר מאנשים שצפויים לשלם מחיר גבוה מיישום מדיניות מסוימת" (עמ' 26)
- לגבי כל חלופה יש לבחון:
- מה הסיכונים הגלומים ביישום החלופה?
- מי עלול להיפגע?
- איך ניתן לפצות על הפגיעה האפשרית?

שונות קוגניטיבית ושאלת ההקבצות

- דילמה בין השאיפה להביא את כולם לאותו סטנדרט גבוה שנקבע בתכנית הלימודים ובין מענה לשונות ביכולות ובסגנון למידה
- במערכות חינוך בעולם תנועת מטוטלת בין גישות של מסגרות דיפרנציאליות (הסללה והקבצה) ובין גישות של מסגרות הטרונגניות
- **מסקירת המחקר האמפירי אין הכרעה במחלוקת בעד ונגד הקבצות**
- לעיתים קרובות יש חשיבות רבה להקשר להצלחה של מודל, ולעיתים אותם נתונים מחקריים מקבלים פרשנויות שונות בהתאם לתפיסת החוקר (או איש החינוך בשטח)
- **ובכל זאת חשיבות רבה לפרק זה בדו"ח היזמה - ריכוז עדויות אמפיריות לסכנות בכל אחד מהמודלים ועקרונות להפעלה מיטבית**

הנימוקים בעד הקבצות

- המטרות ממוקדות על פי מאפייני התלמידים
- המסגרות מותאמות לצרכים האקדמיים של תלמידים שונים :
אתגרים, גישות הוראה וקצב לימוד שונים
- המורה אינו נדרש לחלוקת משאביו על פני ספקטרום של יכולות אלא יכול להקדיש את מאמציו להוראה ברמה שאליה שובץ
- כיתה הטרוגנית עלולה לפגוע במצוינים ובמחוננים

הנימוקים נגד הקבצות

- החלוקה למסגרות הומוגניות היא במתאם לרקע סוציו-אקונומי ומוצא, ועל כן עלולות לתרום לקיבוע מעמדי
- בחלוקה להקבצות נוצרת לעיתים קרובות תופעת **סטריטיפיקציה** בשיבוץ מורים להקבצות (= שיבוץ המורים האיכותיים להקבצות הגבוהות), וזו מגדילה את הפערים עוד יותר (ראמ"ה הראתה קיום התופעה בישראל – ר' עמ' 85-86)
- תיוג הלומדים בהקבצות הנמוכות משפיע על דימוי עצמי - השלכות רגשיות עלולות לפגוע בלמידה
- גם באותה הקבצה יש הטרוגניות בצרכים וסגנונות למידה. ההנחה שההקבצה תקל על עבודת המורה לא בהכרח תקפה!
- יש ממדים שונים לפיהם אפשר לקבץ תלמידים (ציונים, מוטיבציה, סגנון למידה), לא ברור שיש יתרון לחלוקה אחת על פני אחרת

המלצת הוועדה : אין מודל אחד שעדיף תמיד, עדיפה אוטונומיה לבחירה מושכלת

- "ההתלבטות בין הוראה במודל ההטרוגני לבין הוראה במודל הדיפרנציאלי (הסללה, הקבצות) אינה ניתנת להכרעה גורפת מכיוון שהשפעות המודלים הן תלויות - הקשר"
- **אי לכך, ההמלצה המרכזית של החוקרות: אוטונומיה לבתי הספר לערוך בחירה מושכלת בין מודל הטרוגני למודל הקבצות (עמ' 96)**
- [אבל] "מומלץ כי לא תתקיימנה הקבצות בבית הספר היסודי וכי ההחלטה על אופיו של ארגון הלמידה בחטיבת הביניים ובחטיבה העליונה תהיה נתונה לשיקול דעתה של ההנהלה" (עמ' 5)
- [בחירה מושכלת = מודעות לערכים העומדים בבסיס כל מודל, לפוטנציאל ולסכנות של כל חלופה, להקשר המקומי, למקצוענות הצוות בארגז הכלים המתאים לכל מודל]

המלצות להצלחת כיתה הטרוגנית עפ"י המחקר

- האתגר המרכזי לבוחרים במודל הטרוגני: לייצר אתגר ועניין לחזקים
- מחויבות עמוקה של הצוות לשוויון [והכלה]
- הקפדה על סטנדרטים גבוהים [= לא להוריד רמת דרישות לצורך הכלה]
- הוראה מותאמת אישית, בפרט לצורך אתגר ועניין לחזקים
- מנגנוני תמיכה לימודית ורגשית בבעלי צרכים שונים

המלצות להצלחת הקבצות עפ"י המחקר

- **האתגר המרכזי לבוחרים במודל הקבצות: למנוע הרחבת פערים**
- מניעת סטרטיפיקציה – להקפיד על שיבוץ המורים המנוסים והטובים בכל ההקבצות, להימנע משיבוץ מורים חדשים או מורים שלא הוסמכו ללמד את תחום הדעת להקבצות הנמוכות
- אבל, גם התאמה של מאפייני המורה והקבוצה
- לא להנמיך סטנדרטים ולא לדלל תכנית לימודים בהקבצות נמוכות [משתמע – הקצאת שעות דיפרנציאלית לכל הקבצה! ר' הנחיות המשרד מ-1994]
- יש לאפשר לתלמידים בחירה מרבית של הרמה שבה הם מעוניינים ללמוד וכן לאפשר ניידות בין הקבוצות
- [גם כאן - מחויבות עמוקה של הצוות לשוויון, בין השאר ע"י ניהול מבוסס נתונים בנושאים כמו – עד כמה חזק אצלנו בביה"ס המתאם בין הרקע החברתי-כלכלי של התלמיד ובין ההקבצה? מהו אחוז הניידות בפועל בין ההקבצות?]

המלצות נוספות, לגבי שני המודלים

- חשיבות לאמונה של הצוות בנכונות הדרך שנבחרה, התלכדות סביב חזון ואתוס
- היענות לשונות הקוגניטיבית בין התלמידים צריכה להיות מחוברת להקשר רחב, מתוך תפישה הוליסטית של תפקוד מיטבי
- חשיבות להשקעה ברווחה נפשית של צוות המורים: תמיכה במורים וברעיונותיהם, הקשבה לצורכיהם, בנייה ושימור של יחסי אמון, הדגמה אישית של חזון בית הספר ודרכו, תוך הצבת רף ציפיות גבוה מכל מורה ועידוד מנהיגות ויוזמות אישיות

שאלות לדיון בעקבות דו"ח היזמה

- האם להרחיב את עקרון האוטונומיה בבחירה בין הקבצות לכיתות הטרוגניות גם ליסודי?
- מה ידוע לנו על יישום חוזרי מנכ"ל בנושא (בייחוד – איסור הקבצות ביסודי)?
- האם נדרש עדכון לחוזרים ו/או הטמעה למפקחים ומנהלים?
- בפרט, פעולה בשני מישורים:
- שיבוץ המורים האיכותיים בבי"ס עם הקבצות להוראת התלמידים בעלי ההישגים הנמוכים
- אתגור החמישון העליון של הכיתה ההטרוגנית, בייחוד ביסודי